

TOESPRAAK NORBERT HOSTYN : Tentoonstelling godshuizen Falconrui

Het is pas van 2012 geleden dat we de kans kregen het werk van Frans Mortelmans te bewonderen, toen samen met dat van Franck Mortelmans. Dat was in de benedenverdieping van de Boerentoren.

Dat dit toen kon is de uitsluitende verdienste van de bestuursleden van de vzw. Lodewijk & Frans Mortelmans, hun inzet en hun netwerk.

Met de figuur van Frans Mortelmans focussen we op het cultuurleven in Antwerpen in de late 19de eeuw en de vroege 20ste. We focussen verder op de Antwerpse schildersscène van toen, en tenslotte nog wat enger op de schilders van stillevens, waarvan Mortelmans er één was. Eén tandwiel in het grote raderwerk van het Antwerps kunstleven. In dit totaalpanorama was Mortelmans slechts één van de vele actoren in een stad die er vele honderden kende : schilders, grafici, beeldhouwers, illustratoren, decorateurs....

Niet alleen de tijd, maar ook het oordeel van de latere kunstkritiek en museumdirecteurs heeft vele figuren naar de achtergrond verwezen. Ze zijn uit de museumzalen verdwenen. De reserves zijn ermee gevuld. Zo ontstond vicieuze-cirkel-gewijs een canon met "dié wél" en "dié niét".

Ik vraag me af of er nà de Mortelmans-tentoonstelling nog wat is gebeurd rond Antwerpse schilderkunst uit die tijd? In september 2014 was er hier in de Lantschotkapel een retrospectieve Aloïs De Laet. In 2014 ook publiceerde Gerald Verbeeck zijn monografie over de Scheldeschilders. Verder dan dat kom ik niet.

Als Frans Mortelmans vandaag nog een groep kunstliefhebbers aanspreekt en zijn werken nog behoorlijke prijzen halen in veiling en kunstbeurs, dan is dat door hun intrinsieke schoonheid, hun bekoorlijkheid en trefzeker vakmanschap. Het kunnen appreciëren van een stilleven van Mortelmans vraagt niet echt een grote intellectuele inspanning. Het werk van het jonge geweld dat zich in zijn nadagen manifesteerde des te meer. Maar daar is bij Mortelmans geen spoor, geen rimpeling van te vinden.

Te weten dat Vincent Van Gogh net nog tegelijkertijd met Mortelmans aan de Antwerpse Academie zat, is een zeer confronterende gedachte. Mortelmans kende niet die voortdurende onvrede en rusteloosheid die de man uit Zundert naar het Zuiden lokte. Mortelmans was niet het type hemelbestormer als "le fou roux" die worstelde met zichzelf en opstandig was tegen de maatschappij. Hij was gelukkig in de veilige cocon van zijn stad, zijn milieu, zijn kennissen.

De appreciatie voor Mortelmans komt werkelijk uit het werk zélf. Want in het concept van de "hiërarchie" binnen de schilderkunst, een idee die nog sterk

aanwezig was voor W.O.I, waren stilleven schilders zowaar een restgroep. Net geen quantité négligeable naast de veelgeprezen beoefenaars van het figurenstuk, het genretafereel of het portret. Ten bewijze daarvan de besprekingen van de Salons in de pers waar zij de minste aandacht kregen. En ook de "Prijs van Rome" trok volledig de kaart van het historiestuk.

Mortelmans was het prototype van de kunstenaar die onverstoord in een soms heftig veranderend kunstbeeld zijn eigen zelf bleef en met zijn oeuvre appeleerde aan een ruim, gelijkgezind publiek.

De monografie uit 2009 bevat een eerste proeve van een oeuvre catalogus. Sindsdien doken nog vele tientallen schilderijen op. We hebben inmiddels een zodanig beeld van Mortelmans dat daar in essentie niets meer aan zal veranderen. Maar het catalogeren blijft een immer doorgaand proces, in goede handen bij Dirk Schiltz. Geen idee op hoeveel werken we finaal zullen uitkomen.

Ons inzicht in de werkwijze van een ervaren bloemenschilder - die Mortelmans toch was- is dat het schilderen in feite verrassend snel gaat, zeker als de kunstenaar meerdere werken tegelijk zou opzetten.

De totaalomvang van het oeuvre, de gemiddelde werktijd per schilderij, zijn methode, de herkomst van de requisieten, de dagindeling, het werkritme, een verfijnd profiel van zijn cliënteel... Over deze en andere vragen mag de onderzoeker en biograaf in mij zich graag het hoofd breken.

Tot slot een woord van bewondering voor déze vzw Mortelmans en de vele andere soortgelijke vzw's ten lande, die alles op alles zetten om "hun" kunstenaar in de belangstelling te houden.

Norbert Hostyn
23 oktober 2015